

REPORTAGE

'Deze groep woont hier niet voor niets'

Bij de Hartekamp Groep – een opvang voor verstandelijk beperkten in de Haarlemse regio – maken ze zich zorgen als er vanaf 1 januari grote boetes dreigen voor zzp'ers die structureel worden ingezet. Als al die handen wegvallen, dreigt er een opnamesstop voor hun complexe cliënten. Met alle gevolgen van dien. „Je zult zien dat verstandelijk beperkten dan vaker in aanraking komen met de politie.“

Tekst Ivo Laan Foto's United Photos/Toussaint Kluiters

„Ik noem het geen agressie als Jasper fysiek wordt, het is onmacht

Mirjam Kinneging
Moeder van Jasper

Het is code rood in de gehandicaptenzorg, waar mensen met een verstandelijke en fysieke beperking 24 uur per dag intensief worden verzorgd. Er is sprake van een 'duivels dilemma', want de sector wil niets liever dan stoppen met de zzp'ers en voortaan alleen werken met vast zorgpersoneel. Maar dat is op dit moment geen optie.

„We kunnen hier nog niet volledig zonder zzp'ers”, zegt Mike Schoorl. Hij is teammanager bij Harteheim, een terrein met woningen en dagbesteding van de Hartekamp Groep in Heemskerk. Er wonen 189 cliënten, van wie zo'n zeventig met zogenoemd 'complex gedrag'. In gewone mensentaal: dat zijn verstandelijk beperkten die intensieve zorg nodig hebben en die door hun beperking een gevaar kunnen vormen voor zichzelf, anderen of voor het personeel. De verzorging van die groep vereist gespecialiseerd personeel.

Brandbrief

Personeel voor die groep is al lastig te krijgen in deze arbeidsmarkt, maar de zorg komt helemaal in de problemen zonder de inzet van zzp'ers, waarschuwden de instellingen onlangs in een brandbrief aan de politiek. De boete en de naheffingen die de Hartekamp Groep boven het hoofd hangen vanwege de inhuur van

zzp'ers, is tussen de 7 en 10 miljoen euro.

Hoe intensief de zorg voor deze groep met een verstandelijke beperking is, vertellen Mirjam Kinneging - haar zoon Jasper (26) woont in Heemskerk - en Naomi van der Meer-Teeuwen, wier broer Jan (32) op het terrein in Heemstede woont. Kinneging: „Dit is de verborgen groep. Je ziet ze niet in de supermarkt en je ziet ze niet op straat.”

Aanbouw

In de keuken van de Heemskerkse woning Veer 3-5 is personeel bezig met de bereiding van de avondmaaltijd. Aan weerszijden van de keuken is een woonkamer, met daarachter de slaapkamers en de badkamer van een groep bewoners. De deuren vanuit de woonkamer naar de keuken zitten op slot. In de woonkamer kijkt een groepje televisie. In de hoek zit een bewoner dwangmatig heen en weer te schuiven, de rest reageert daar niet op.

Jasper kijkt ondertussen televisie. Zijn kamer ligt pal naast de woonkamer van de rest van de

groep. Hij kan oogcontact maken met ze, hij hoort erbij, maar toch komt hij niet in de woonkamer. Jasper maakt ongecontroleerde bewegingen terwijl hij zit te chillen bij een tekenfilm. De deur van zijn kamer naar de huiskamer is open, maar dat is niet altijd zo geweest. „Dit is echt een grote stap vooruit”, legt Kinneging uit. „Het ging hier steeds een beetje beter met hem. Dat is echt te danken aan de gespecialiseerde zorg van de medewerkers, die vooral kijken naar wat er wel mogelijk is in plaats van wat er allemaal niet kan.”

Haar zoon heeft zeer intensieve zorg nodig, want het kan ineens misgaan. Kinneging: „Het gaat ook om veiligheid van de medewerkers. Het gedrag van Jasper kan 'escaleren', zoals dat technisch heet. Dan moet je er echt met zijn drieën op. Je redt het dan niet in je eentje.” Ze gruwelt ervan als anderen zo'n escalatie bestempelen als agressie, vertelt ze. „Ik noem het geen agressie als Jasper fysiek wordt. Want dat is het niet. Hij wil jou niks aandoen. Het is onmacht. Het is net als met een klein kind; dat

Naomi van der Meer-Teeuwen en haar broer Jan.

heeft ook nog geen woorden om zich uit te drukken. Alleen het verschil is dat Jasper een sterke, volwassen man is.”

Het is de kunst om die escalatie te voorkomen bij de ernstig verstandelijk beperkte bewoners. Veiligheid, geborgenheid en voorspelbaarheid spelen daarbij een grote rol. Kinneging vertelt hoe Jasper bij Harteheim terecht kwam. „Hij had steeds meer zorg nodig. Thuis ging het niet meer, daarna heeft hij op de crisisopvang in Heemstede gewoond. Eigenlijk zou dat maar voor een paar weken zijn, maar dat verblijf duurde uiteindelijk een jaar. Er moest iets gebeuren. Vervolgens creëerden ze een plek voor hem op het Harteheimcomplex door woning Veer 3-5 te verbouwen.” Er is voor hem een kamer bij de woonkamer aangebouwd, want Jasper kan niet in een ruimte met andere bewoners verblijven. Toch is er nu de verbinding met de rest van de woning. Kinneging: „De rust in de woonkamer die je net zag, dat is vrij uniek.”

Dat Jasper gespecialiseerde zorg krijgt, geeft de familie rust. Kinneging: „Ik kan nu weer werken. Vroeger, met de zorg die Jasper thuis nodig had, was dat onmogelijk voor ons gezin en moest ik parttime werken.” Ze is opgelucht dat hij een veilige plek heeft, maar maakt zich grote zorgen over de toekomst van andere gezinnen met kinderen met een ernstige beperking, als er geen zzp'ers meer ingehuurd mogen worden of als er een miljoenenboete wordt opgelegd.

In Heemskerk ontvangen zeven-tig cliënten complexe zorg. Kinneging: „Deze groep verstandelijk beperkten woont hier niet voor niets. Thuis zijn ouders en andere familieleden al héél ver gegaan voordat ze durfden te zeggen: 'Het gaat niet meer thuis.'” Ze schetst wat er dan gebeurt. „Stel dat de opnamesstop was gebeurd toen Jasper in de crisisopvang zat, dan had hij weer naar huis ontmoeten. Dat zou een enorme impact hebben gehad op ons gezin, ons huwelijk, ons werk en niet te vergeten op onze eigen gezondheid. Je loopt het risico dat je zelf ook uitvalt.”

Het gezin van Kinneging is gelukkig nog in staat om zelf weer in te springen als er een noodsituatie is. Teammanager Schoorl: „Er zijn ook ouders die dat niet aankunnen. Of de cliënten hebben ouders die zelf ziek zijn, of al op leeftijd zijn. Dan gaat het gewoon niet. Deze doelgroep kan niet aan zijn lot worden overgelaten.”

Het personeel zoekt de randen op om de zorg te blijven geven. „Vandaag hebben er ook twee medewerkers doorgewerkt, hoewel ze zich eigenlijk niet lekker voel-

den. En ik ga zelf ook deze week een paar uurtjes op de groep staan. Dan sla ik wat andere afspraken over. De zorg is echt belangrijker, die afspraken kunnen wel even wachten.”

Het voordeel is dat de groep bewoners Schoorl kent, want deze zorg is niet zomaar over te dragen aan de eerste de beste uitzendkracht. Kinneging: „Als er een invaller komt, dan verzorgt vast personeel Jasper en doet de invaller de rest van de groep.” Het geeft aan dat de cliënten gespecialiseerde zorg nodig hebben. Schoorl: „Of het hier de Champions League is van de zorg? Ja, toevallig noem ik het zelf ook weleens zo.”

Vast team

De laatste tijd gaat het goed met Jasper, vertelt zijn moeder. Schoorl: „Gelukkig hebben we op deze woning een redelijk vast team. Daardoor kan je stappen maken.” Dat zit hem soms in kleine dingen. Kinneging: „Het is zo mooi om te zien hoe personeel even over de

Lees verder >

„Hoe mooi is het als iemand die eerst alleen maar slaat en dingen stukmaakt, toch mee kan eten met de groep?”

Melissa Jansen
Teammanager locatie Heemstede

De kamer van Jan.

„Jan is zo gegroeid, hij kan nu op vakantie met begeleiders die hij niet kent

Noomi van der Meer
Zus van Jan

> Vervolg van pagina 33

arm wrijft van een cliënt om iemand rustig te krijgen. Terwijl je weet wat er allemaal nog moet gebeuren.”

Daarbij komt dat de locatie in Heemskerk verouderd is, wat ook niet meehelpt. De woningen stammen uit de jaren negentig en zijn eigenlijk helemaal niet gebouwd voor cliënten met deze complexe zorg. Schoorl: „Er zijn te weinig badkamers, waardoor bewoners soms lang op elkaar moeten wachten. Dat zorgt weer voor onnodige spanning onder de cliënten en dus heb je daardoor juist weer meer personeel nodig.” Er zijn plannen om de Heemskerkse locatie te renoveren en te verduurzamen, want het complex vreet ook nog eens energie. Alleen slecht nieuws: als de miljoenenboete doorgaat, moet de Hartekamp Groep die plannen schrappen.

In Heemstede is het op het Hartekampterrein aan het begin van de ochtend rustig in de woon-vertrekken, waar in totaal ruim 200 cliënten wonen. Deze woningen zijn wel bij de tijd gebracht. Op het statige terrein begon in de jaren vijftig voor de Hartekamp de opvang van mensen met een verstandelijke beperking. De meeste bewoners zijn deze ochtend naar de verschillende dagbestedingsactiviteiten, die zich grotendeels op hetzelfde terrein bevinden. Ze brengen post rond, prikken vuil en maken klikdoppen voor zeepverpakkingen.

Bewoner Jan (32) is nu zelfs naar zijn werk bij camping de Lakens in Bloemendaal, vertelt zijn zus Naomi van der Meer-Teeuwen als ze een rondleiding geeft door zijn kamer. Jans kamer is gezellig ingericht: een Ajaxposter aan de muur, plantjes op tafel. 'Jan maakt zelf zijn kamer schoon', staat op de deur te lezen. Teeuwen: „Vast personeel zorgt voor rust. Als er te veel wisselend personeel is, dan geeft dat onrust en kunnen er escalaties ontstaan. Wat er dan gebeurt? Letterlijk iemand fysiek aanvallen, met spullen gooien. Hij moet dan gefixeerd worden. En hij gaat zich daarna meer afzonderen. Dan wil hij hier niet zijn, dan is de veiligheid van de groep weg.”

Teammanager Melissa Jansen van de locatie in Heemstede legt uit waar die agressie vandaan komt. „Dat is hun manier om aan te geven dat ze bang of onzeker zijn. Waar mensen zonder verstandelijke beperking woorden hebben aangeleerd om zich te uiten, uiten zij zich op een andere manier. Negen van de tien keer is dat met agressie. Als ze voelen dat je er niet voor ze bent, of als ze jou niet

kennen, voelen ze zich onveilig.”

Toch kan iemand met de juiste zorg rustiger gemaakt worden. Teeuwen: „Je hebt echt een jaar nodig om de signalen te herkennen bij iemand met zulk complex gedrag. En het duurt een jaar voordat iemand met deze beperking een zorgmedewerker kent.” Onderschat hun voelspriet niet, stipt Teeuwen aan. „Daar kunnen wij nog iets van leren. Als je net doet of je vrolijk bent, maar je bent dat niet, of je zit niet lekker in je vel en je bent onzeker, dat zien ze meteen.” De laatste tijd gaat het goed met Jan, vertelt zijn zus. „Hij is zo gegroeid, hij kan tegenwoordig op vakantie met begeleiders die hij niet kent. Binnenkort gaat hij naar Gran Canaria, dat kan echt alleen maar omdat de basis op de Hartekamp goed is. Vijf jaar geleden had dit niet gekund.”

Hoe anders is de situatie in de kamer naast die van Jan. Daar woont een cliënt die intensievere zorg en bescherming nodig heeft. In die kamer staat alleen een bed. Op de vloer zijn flinke krassen en beschadigingen te zien als stille getuigen van fors fysiek geweld.

Jasper met zijn vader op de fiets.

Het is een van de gevolgen van de noodgedwongen inzet van vreemde invallers en begeleiders bij deze bewoner.

Politie

Wat als dergelijke zorg moet worden afgeschaald, vanwege de mega-boete en de naheffingen en er een opnamestop komt? Of dat zelfs de crisisafdeling dicht moet, omdat er geen personeel is? Jansen: „Als ouders of andere zorgorganisaties in de regio aan de bel trekken bij de crisisafdeling, dan zijn ze vaak al ver over hun macht heen gegaan. Als hun kind toch thuis moet blijven, dan gaan hele families daar aan onderdoor.” Ze trekt het rampscenario door. De situatie kan dan uit de hand lopen thuis. „Je zult zien dat ze dan vaker in aanraking komen met de politie, met alle gevolgen van dien. Vaak is de politie al aan de deur geweest, omdat thuis de ramen eruit vliegen. Dan moet een cliënt onder controle worden gebracht en dat levert alleen maar meer trauma op. En: alsof de politie hier tijd voor heeft.”

De Hartekamp Groep is druk bezig om alternatieve scenario's te bedenken om de zorg te kunnen continueren. Zoals het klaarstomen van familie en naasten van cliënten om af en toe bij te springen als er gaten zijn in het rooster. Daar zitten kanttekeningen aan. Teeuwen: „Ik kan natuurlijk best een keer inspringen, maar het levert toch scheve gezichten op bij de rest van de groep. Ik heb als zus ook een andere rol dan als begeleider. Die rollen moet je niet door elkaar halen, dat roept ook stress en spanning op bij cliënten. En bij Jan.”

Jansen: „Het inschakelen van familie gaat niet zomaar. Iemand moet weten hoe je met andere cliënten om moet gaan. Niet alleen met je eigen familielid. Ook vanwege de veiligheid. En je kunt niet zomaar met medicatie van anderen omgaan. Kortom: het eigen netwerk inschakelen klinkt simpel, maar er komt in de praktijk nogal wat bij kijken.”

Ondertussen is de Hartekamp Groep gedwongen om al te snijden in de zorg die cliënten voorheen nog wel kregen. Jansen: „Ik moet

moelijke gesprekken voeren met ouders. Dat personeel niet meer mee kan naar de supermarkt of naar de tandarts. We kunnen dat simpelweg niet meer leveren. Stel dat iemand wel meegaat met die cliënt, dan blijven er vier anderen in hun uppie achter zonder begeleiding.”

Ook in Heemskerk wordt eraan gewerkt om het netwerk van de cliënten regelmatig in te schakelen. Teammanager Schoorl: „Een bewoner kan best wat vaker een paar uurtjes naar huis om de zorg te ontlasten. Maar je moet toch altijd een achterwacht hebben voor als het thuis misgaat. Dan moet je de cliënt weer laten ophalen. En dat doe je echt niet in je eentje.”

Om het personeelsbestand minder afhankelijk te maken van zzp'ers, is de Hartekamp Groep bezig om zich meer te richten op het aannemen van zij-instromers. Kinneging wil ook de loftrampet steken over werken in de gehandicaptenzorg, ondanks de perikelen. „Je zorgt voor zo veel geluk bij de bewoners. Deze zorg is best ingewikkeld, maar ineens breekt er een lach door of gaat het gezicht van een bewoner stralen tijdens een fietstocht. Je maakt hier echt het verschil, zoals je dat nergens anders kan maken.”

Melissa Jansen: „Hoe mooi is het als iemand die eerst alleen maar slaat en dingen stukmaakt, later toch mee kan eten met de groep en dat je de persoon erachter gaat zien. Dat is magisch.” Schoorl, nuchter: „En ik ken geen werkplek waar je dag zo snel voorbijgaat.” □

„Als ouders of andere zorginstanties in de regio aan de bel trekken bij de crisisafdeling, dan zijn ze vaak al ver over hun macht heen gegaan

Melissa Jansen
Teammanager